

Szekér Nóra:

A Magyar Függetlenségi Mozgalom embermentő tevékenysége

(*Embermentés a vészkorszakban* című konferencián elhangzott előadás, Szent Margit Gimnázium, 2014. november 8.)

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a Magyar Függetlenségi Mozgalom volt az a szervezet, amely Magyarországon a legösszefogottabban és a legmagasabb szinten vett részt a náci Németország ellen szerveződő ellenállásban, és ezt a tevékenységét nem csupán a német megszállást követően kezdte meg, hanem már azt megelőzően. Ugyanmár a második világháború kirobbanása előttmegindult egy tudatosszervezése azoknak az erőket, akik a német térhódítással szemben álltak. Erre a munkára így emlékszik vissza Dálnoki Veress Lajos: „Magyarországnak a német nyomás elleni szisztematikus védekezése már közvetlenül az Anschluss után elkezdődött. Vértelen háború folyt a háború ellen.”¹ Ezt a szisztematikus védekezést szervezte a Függetlenségi Mozgalom a német birodalmi törekvésekkel szembenálló kapcsolatrendszer kiépítésével, ahol az embermentés a háború kirobbanásától kezdve elsőrendű feladatok közé tartozott.

A Magyar Függetlenségi Mozgalom megszerveződésének közvetlen előzménye Teleki Pál politikája volt. Teleki Pál nem csak a szellemi forrását jelentette a mozgalomnak, hanem az intézményesülésének lehetőségét is megalapozta a nyílt politikai szintér alatt folytatott titkos, a birodalmi Németországgal szembenálló gyakorlati tevékenységével. Erről a miniszterelnök által folytatott titkos tevékenységről ad számot Molnár Sándor 1965-ös keltezésű visszaemlékezése: „Teleki Pál munkásságának van [...] olyan mozzanata is, melyet [...] homály fed. Korának politikusai közül legalábbis alig kettő tudott róla, annak részleteit pedig – néhány közvetlen munkatársán kívül – senki sem ismerte. A különös modorú, zárkózott ember miniszterelnök léteire ugyanis rendkívüli cselekedetre szánja el magát. Földalatti sejtet létesít, ahogy a titkos társaságok, avagy a kommunisták szokták, hogy korlátlan propaganda-hadjáratot indítson a nácizmus, a nyilaskeresztes mákony és a Volksbund-őrület ellen.”² Teleki Pál kevésbé ismert titkos politikájának intézményi hátterét a

---

¹ Új Látóhatár, 1970/2, 160.

² Molnár Sándor, Teleki Pál titkos tevékenysége a Sándor-palotában. in: Vigh Károly (szerk.): Ismeretlen Teleki Pál, Századvég, Budapest 2001. 31-83.

IV. és az V. miniszterelnökségi osztály (Tájékoztatási Osztály, Nemzetpolitikai Szolgálat) jelentette, amely osztályok legális tevékenységi körükön túl illegális feladatokat is elláttak, és megszervezésükhöz Teleki már miniszterelnöksége kezdetén hozzákezdett. A Nemzetpolitikai Szolgálat Kovrig Béla, egyetemi tanár vezetése alatt működött. Az osztály „kifelé szociál- és irodalompolitikai tevékenységet végez, befelé azonban, a föld alatt, a legkíméletlenebb náci-, német-, és nyilas ellenes propagandaháború titkos műhelye lesz.”³ - emlékszik vissza a Nemzetpolitikai Szolgálat tevékenységére Molnár Sándor, a legális és illegális tevékenységébe egyaránt bevont munkatárs. Az osztály fedőszárnyai alatt, a legszigorúbb konspiráció keretei között heti harminc-negyvenezer náciellenes röplap került nyomtatásra és terjesztésre. Számos háborúellenes könyv kiadását és terjesztését segítették titkos úton. Az osztály titkos szervezőmunkájának köszönhetően jelent meg többek között Lajos Iván, *Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében* című könyve, mely már 1939-ben - gazdasági tényezőkre visszavezetve - a német háborús vereség valószínűségét prognosztizálta, és Bajcsy-Zsilinszky Endre *Helyünk és sorsunk Európában* című munkája. Jól jellemzi a helyzet sajátosságát, hogy mindkét könyv betiltását az a Teleki-kormány hajtotta végre, amelyik titkos úton lehetővé tette a kiadását. Teleki Pál halála után maguk a munkatársak tüntettek el minden jelet, ami a miniszterelnök irányítása alatt működő ellen-propagandaháború nyomára vezethetett volna.

Szent-Iványi Domokos irányítása alatt működő Tájékoztatási Osztály hivatalos tevékenységi körét az tette lehetővé, hogy Teleki Pál az alapvetően német orientációs politikát folytató Külügyminisztérium feladatköréből kivonta a külügyi tájékoztatással kapcsolatos tevékenységeket és azt a Tájékoztatási Osztály hatáskörébe vonta. Az osztály, amely a külföld tájékoztatásán túl, Teleki privát és tudományos külföldi kapcsolatait is intézte, lehetőséget teremtett arra, hogy a Külügyminisztérium megkerülésével egy alternatív külügyi kapcsolatrendszer, egy antantbarát külügyi vonal épüljön ki. Mindemellett a Tájékoztatási Osztály- Szent-Iványi Domokos szervezőmunkájának köszönhetően- nem kizárólag külpolitikai feladatokat látott el. Szent-Iványi Domokos maga szorgalmazta, hogy a miniszterelnök széleskörű tájékozottsága érdekében az osztály egyfajta információs központként is működjön, amely a politikai elitben, az államigazgatáson belül, a társadalmi szervezetekben a németellenes érzelmű embereket számon tartja, és köztük egy kapcsolati háló kiépítését megszervezi. E német orientációval szembenálló kapcsolatrendszer kiépítésének lehetőségét adta meg, Teleki Pál 1939. augusztus 28-i keltezéssel kiadott

---

³Molnár Sándor, i. m. 40.

körlevele, melyben kötelezte az államigazgatási szerveket arra, hogy „a külföldre irányuló magyar törekvések összhangjának biztosítása érdekében”⁴a Tájékoztatási Osztálynak munkájukról beszámoljanak. Ez a kötelezettség teremtette meg a legális kereteit annak az információs hálózatnak, amelyen keresztül a németellenes erők kapcsolatot tarthattak egymással és a miniszterelnökkel. Ez a hálózat már nem csupán tájékoztatásra, hanem adott esetben az ellenintézkedések foganatosítására is használható volt. Hogy mennyire hatékony volt a Tájékoztatási Osztály mögött működő németellenes kapcsolati rendszer, azt az abban tevékenykedők névsora is bizonyítja. A teljesség igénye nélkül néhány név azok közül, akik a Tájékoztatási Osztály nyújtotta keretek között együttműködtek: katonai vonalon Fábry Dániel altábornagy, a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára, Szent-Miklóssy István a Honvédelmi Tanács titkára, Ujszászy István, vezérőrnagy a HM elhárítási osztályának vezetője, Padányi Jenő, vezérkari alezredes, az elhárítás fontos embere, Ridegváry Rajmund ezredes, a Csendőrnnyomozó Osztály vezetője, Kudar Lajos, csendőr alezredes, Andorka Rudolf, a hírszerzésért és elhárításért felelős VKF-2 vezetője és madridi nagykövet, a katonai vezérkarból Dálnoki-Veress Lajos, Justhy Emil, Horváth Ferenc, Náday István, Róder Vilmos és még sokan mások. A Belügyminisztérium felé Osváth László és id. Antall József jelentett közvetlen összeköttetést, de szoros volt az együttműködés Keresztes Fischer Ferenc belügyminiszterrel, Zsindely Ferenc belügyi államtitkárral és Bethlen István volt miniszterelnökkel is. A Revíziós Ligából Fall Endre, a Külügyi Társaságból Paiker Alajos, egyházi ifjúsági szervezetek felé Soos Géza, tudományos élet felé Joó Tibor jelentett szoros kapcsolatokat, a kormányzó környezetéből Ambrózy Gyula, a kormányzói kabinetiroda vezetője, Lázár Károly a Magyar Királyi Testőrség parancsnoka, Bárczy István, a Miniszterelnökség adminisztratív államtitkára, Horthy bizalmi jó barátja. Fontos volt, hogy ennek a politikai elitere épülő kapcsolati körnek főként az egyházakon keresztül társadalmi kapcsolatokat is sikerült kiépítenie. Pehm József (Mindszenty), Apor Vilmos, Serédi Jusztinián, Varga Béla, Cavallier József a katolikus egyház részéről, Ravasz László, Bereczky Albert, Éliás József, Ordass Lajos, Kemény Lajos, Szent-Iványi Sándora protestáns egyházak részéről voltak meghatározóak.

Teleki halála után a Tájékoztatási Osztályt felszámolták, Szent-Iványi Domokost felmentették a hivatali tevékenysége alól és a minisztériumon belül levéltári munkával bízták meg. A kiépült kapcsolati kör azonban tovább folytatta tevékenységét. Ekkor szerveződött

---

⁴ Teleki Pál körlevelét idézi: Török Bálint, Farkas esz meg, Medve esz meg – Szent-Iványi Domokos és a Magyar Függetlenségi Mozgalom, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Basel – Budapest 2004, 40.

meg a Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM), mely ebben a szerveződési formájában is mégegy olyan a nácizmussal szembenálló erők tevékenységét koordináló kapcsolati hálózatként működött, amelynem jelentette - se titkosan, se legálisan –egy szervezeti struktúra kiépülését. Az MFM nem rendelkezett szervezeti és működési alapszabályzattal és számba vett tagsággal, csupán egy kapcsolatrendszert működtetett, valódi szervezeti keretek nélkül. Annak a legális szervezeti háttérnek a hiányát, amit a Tájékoztatási Osztály biztosított, a Mozgalom - a politikai elit és az államigazgatás kereteiből kilépve - széles társadalmi kapcsolatok kiépítésével próbálta ellensúlyozni. Az MFM számára a legszélesebb társadalmi kapcsolatot - ha nem is kizárólagosan - a Magyar Testvéri Közösség nevezetű titkosan működő társaság jelentette.

E társaság konspirációs szabályok szerint működött. A gyökerei feltehetően egy nagy múltú, erdélyi titkos társasághoz nyúlnak vissza, a trianoni Magyarországon az 1920-as évektől működött. A feladatát abban látta, hogy összegyűjtse és támogassa saját szóhasználatára szerint „a jó magyar embereket”, akik azzal az elköteleződéssel élnek, hogy a „magyar nemzet ügyét” előmozdítsák. A célkitűzés, a magyar nemzeti érdekek érvényesítése a Közösség eszmerendszerében nincs további alpontokra szedve. A Közösségnek nincs pontokban definiált ideológiája, amely előirányozza a magyarság érdekeinek eléréséhez vezető helyes utat. Nem köti a tevékenységét valamely konkrét politikai vagy ideológiai irányzathoz, sem pedig társadalmi osztályhoz. Sőt, azt célozza, hogy minden társadalmi, gazdasági, szellemi vagy politikai csoportosulásban jelen legyen és ott a magyarság érdekeit előtérbe helyező tendenciákat erősítse. Ezért minden olyan irányzat felé nyitott, amelyben nem látja a magyar nemzeti szuverenitás egyértelmű veszélyeztetését. E „függetlenségi gondolat” jegyében a Közösség a harmincas évek közepétől a magyar érdekeket leginkább veszélyeztető fenyegetést a nácizmusban látta, és az erősödő német nyomás ellensúlyozására egy szisztematikus munkába kezdett. E munkaa Magyar Függetlenségi Mozgalom céljaival olyan közös platformot jelentett, amely megteremtette az együttműködést. De míg az MFM csupán egy koordinátor valódi tagság nélkül, addig a Közösség sejtyszerűen felépített szervezeti keretekkel és számon tartott tagsággal rendelkező szervezet. A Magyar Testvéri Közösség a nácizmussal való szembenállás jegyében olyan ellenzéki csoportosulásokban és mozgalmakban is jelen volt, mint az illegális kommunista párt vagy a Szociáldemokrata Párt. Széleskörű kapcsolatokkal rendelkezett a Kisgazdapárton belül, a népi mozgalomban, de kiépült kapcsolatrendszere volt a kormányhoz közelálló szervezetekben is. A MFM és a Magyar Testvéri Közösség közös munkája ötvözte a politikai elitben meglévő nácizmussal

szembenálló törekvéseket a magyar társadalomban meglévő náciellenes erőkkel. Ezzel olyan politikai szekértáborokat kapcsolt egybe, akik között a nyílt szintéren elképzelhetetlen volt az együttműködés.⁵

1944. március 19-i német megszállás utána németellenességjegyében tett bármiféle tevékenység életveszéllyel járt együtt. A Magyar Függetlenségi Mozgalom, hogy e nehéz körülmények között minél hatékonyabbá tegye működését, kiépítette - a legszigorúbb titkosság és konspiráció szabályai szerint - szervezeti kereteit. A Mozgalom szellemi irányítását az úgynevezett Százak Tanácsa vállalta, aki egyben a szervezet legbefolyásosabb kapcsolatokkal rendelkező körét jelentette. Tagja volt többek között Herczeg Ferenc író, Faragho Gábor a csendőrség vezetője, Boér Elek felsőházi tag, Dálnoki Veress Lajos tábornok, Lázár Károly a testőrség parancsnoka, Szentiványi Sándor unitárius egyházvezető. A Tanács tagjai közös ülésen nem találkoztak, közöttük a kapcsolatot Szent-Iványi Domokos teremtette meg. Az ellenállási munka gyakorlati megszervezése a Soos Gézából, Köves András kultuszminisztériumi titkárból és Szent-Miklószy István vezérkari tisztből álló titkárság feladata volt. A feladatokat munkacsoportokra osztották. A politikai szekció tagjai a politikai intézményeken és befolyásos személyeken keresztül igyekeztek befolyást gyakorolni (tagok: Köves András a kormányzóság képviselőjében, Csicsery-Rónay István a Külügyminisztériumból, Kiss Sándor és Fitos Vilmos az egyetemi ifjúság képviselői, ...) A katonai szekció katonai csoportokat szervezett és fegyverzett fel, partizánalakulatokkal vették fel a kapcsolatokat, fegyvereket, robbanószereket szereztek, robbantásokat és szabotázsakciókat szerveztek, sőt nem egy esetben repülőgépeket is sikerült használatba venniük (tagok: Szent-Miklószy István, Tóth István vezérkariszázados, Hadnagy Domokos repülőtitkár, Mikó Zoltán vezérkari százados, ...). A sajtó- és propagandacsoport illegális sajtókiadványokat, röplapokat, falragaszokat adott ki és terjesztett (tagok: Horváth János, Vatai László, Bognár István, Torma Domokos ...). A műszaki csoport az akciókhoz szükséges technikai feltételeket szervezték meg, gyárak, intézmények alaprajzait szerezték be, épületek, múzeumok, mükincsek védelmét biztosították, hamis iratokat készítettek.⁶

A német megszállás után az MFM-en belül is felmerült a fegyveres ellenállás kérdése. Egy főleg fiatalokból álló csoport képviselte azt az álláspontot, hogy ebben a helyzetben a

---

⁵ Székér Nóra, Magyar Testvéri Közösség története, Barankovics Alapítvány, Hódmezővásárhely 2010.

⁶ Török Bálint, i. m. 88.

katonai ellenállás megszervezése szükséges. Merényletekben, katonai alakulatok megszervezésében gondolkodtak. Az MFM tapasztaltabb, politikai körökben befolyásosabb tagjai viszont úgy gondolták, hogy a katonai szervezkedés szükséges ugyan, de a nyílt katonai akciókkal óvatosan kell bánni. Azt a szűkre szabott, de mégis létező mozgásteret, amit a kormányzó helyén maradása biztosított, nem szabad veszélyeztetni. A Magyar Függetlenségi Mozgalom a megszállás után alapvetően két irányban folytatta a tevékenységét: a háborúból való kiugrást készítette elő és az emberek mentését szervezte. Mindkét tevékenység esetében az MFMA kormányzói jogkörből adódó mozgásteret lehetőségét használta ki. A kiugrást a kormányzó közvetlen felügyelete alá tartozó „Különleges Irodán”, vagy ismertebb nevén a „Kiugrási Irodán” keresztül szervezte. E munkájának eredményeképpen a Szent-Iványi Domokosból, Faraghó Gáborból és Teleki Gézából álló delegációnak sikerült kijutnia Moszkvába, és 1944. október 11-én aláírnia a fegyverszüneti egyezményt, ami azonban a nyilas puccs következtében már nem tudott érvénybe lépni.⁷

1944. március 19-e után az embermentés legfontosabb feladata a zsidóság mentése volt. Ezen a területen is számos kiskapura adott lehetőséget a kormányzói jogkörök érvényesítésére. Jó példa erre Mester Miklós, a Sztójay-kormány kulturális államtitkárának tevékenysége. Mester, aki a Magyar Közösség tagja volt, valójában az ellenállás kormányba beépített embere, azzal a megbízással, hogy e tisztségből az üldözött zsidókat mentse és segítse az ellenállás munkáját. Korábbi közéleti tevékenysége révén ismerte a zsidóság számos kulturális és vallási vezetőjét. A zsidóság vezető személyiségeihez befutottak a zsidóságot ért visszaélésekről és brutalitásokról szóló hírek, melyeket Mester Miklós rögtön továbbított Ambrózy Gyulán, a kormányzó kabinetiroda vezetőjén keresztül Horthy Miklós felé, aki sok esetben fellépett a tudomására jutott atrocitásokkal szemben. Rengeteg zsidó ember életét mentették meg a Mester Miklós által kiadott mentesítő levelek. E mentesítések kiadásának körülményeire Mester Miklós így emlékszik: „Törtük a fejünket, hogy mit lehetne csinálni az itteni körülmények között. Ambrózy ötlete volt, hogy a belügyminiszternek fenn van tartva egy kontingens a mentesítésre. Az kellene, hogy a kormányzó maga szerezzék meg a mentesítési jogot. Na, most, bizonyos alkotmányosdit meg kellett játszani, hogy ezt a mentesítési jogot a kormányzó megszerezhesse, és korlátlanul gyakorolhassa.[...]Akik beadják a kérésüket mentesítésre, azoknak mindegyiknek adunk egy levelet, minisztériumi pecséttel, vallás- és közoktatásügyi minisztérium fejlécével, hogy az illető beadta a

---

⁷Csicsery-Rónay István, *Első életem*, Századvég, Budapest 2002.238-241.

mentesítési kérvényét, a mentesítés folyamatban van, és ő a kormányzóság védelme alatt áll. [...]Rengeteg ilyen levelet adtunk ki, úgy harmincezer embert érintett.”⁸

A Magyar Függetlenségi Mozgalom Soos Gézát bízta meg, hogy legyen a koordinátora az embermentés megszervezésének. Soos Géza e munkában számos ember és intézmény segítségére számíthatott. Bereczky Albert, Saláta Kálmán, Éliás József, Cavallier József, Dávid Erzsébet voltak a közvetlen munkatársai.

Soos Géza 1912-ben született, református polgári családba. Erdélyi származású édesapja kúriai bíró. A Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és államtudományi karán szerzett jogi diplomát. 1928-ban, középiskolai diákként csatlakozott a Soli Deo Gloria (SDG) református ifjúsági mozgalomhoz, melynek hamarosan vezetője lett. Már diákvezetőként kitűnt a jó szervezőképességével és tiszta gondolkodásával. Az embermentéssel kapcsolatban az első megbízatását 26 évesen kapta. 1938-ban Rooseveltnél egy menekültügyi konferenciát hívott össze Evianban. Az amerikai magyar nagykövetség külön javaslatára a magyar kormány delegált hivatalosanküldöttet erre a konferenciára, mert túlzottan veszélyesnek tartották volna a német figyelem folytán. Soos Géza, aki ekkor a Külügyminisztérium titkára volt, titkosan kapta meg a kiküldetését, és mint megfigyelő, inkognitóban vett részt a találkozón. „Akormányzó fogadott utazásom előtt. Református egyházi körökből igen jól ismertük egymást. A kihallgatás közel egy órán át tartott. Arra kért, hogy nagyon óvatosan viselkedjem, de ugyanakkor igen alaposan nézzek utána a zsidóság üldözéséről szóló mendemondáknak.”⁹ – idézi fel emlékeit Soos Géza. Akormányzó környezetében levő, titkos tevékenységi körökben jártas személyek eligazítást is adtak Soos Gézának arról, hogy hogyan kell konspiratív módon tevékenykedni. Soos Géza nem hivatalos jelenlétét fedezte, hogy az 1938 nyarán tartott evian-i konferencia időpontjában rendezték, ugyancsak Svájcban az európai református diákszövetség találkozóját. Ez tökéletes apropót jelentett a kiküldetésre. Soos Géza a konferencia után így fogalmazta a Külügyminisztériumnak készült jelentésében: „az emberi gonoszság és démonítás megszállja a világot, romba dönti az európai kultúrát és a zsidók millióit küldi megsemmisítő táborba. Ezért ki-ki a maga módján harcoljon a fasizmus minden megnyilvánulása ellen.”¹⁰ Az evian-i konferencia révén Soos Géza egy rendkívül fontos nemzetközi kapcsolati rendszer részévé vált. Jelentős emberekkel találkozott, és ettől kezdve a nemzetközi színtéren a magyar

⁸Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás 1986-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 45. sz. 86–90.

⁹Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.), Soos Géza emlékkönyv, Ráday Gyűjtemény, Budapest 1999. 127-128.

¹⁰idézi: Kulifay Albert, Küldetéssel Evianba, in Soos Géza emlékkönyv 128.

embermentés legfontosabb személyiségeként tartották számon. Nem véletlen, hogy amikor 1944 nyarán Raul Wallenberg Magyarországra érkezett, az első ember, akivel felveszi a kapcsolatot Soos Géza volt.

Soos Géza rövid bírói pályafutás után Teleki Pál miniszterelnöki titkáráként a Tájékoztatási Osztályon Szent-Iványi Domokos egyik legközvetlenebb munkatársa lett. Itt a feladatköre a menekültügy valamint, hogy bekapcsolja a keresztény ifjúsági mozgalmakat az Osztály munkájába. Ekkor került szoros kapcsolatba id. Antall Józseffel és a lengyel menekültek védelmének megszervezésében jelentős szerepet játszott. Soos Géza a Soli Deo Gloria helységet a menekültek egyik központi helyévé tette. A Tájékoztatási Osztály felszámolása után Soos Géza a Külügyminisztériumban kapott beosztást, ahol mint osztályvezető továbbra is a menekültügyért volt felelős. Hivatalos minisztériumi munkakörét továbbra is felhasználta az illegális ellenállási munka kiépítésére. Feladatai közé tartozott többek között, hogy a külföldön dolgozó, és különös tekintettel Németországba kiküldött munkások érdekvédelmét megszervezze. Soos Géza Högye Mihályt bízta meg, hogy Berlinben a Külügyminisztérium küldöttként teljesítse ezt a feladatot. Ez a feladatkör azonban jó lehetőséget teremtett arra, hogy a németországi ellenállási szervezetekkel felvegyék a kapcsolatot. Högye Mihály visszaemlékezéséből tudjuk, hogy Soos Gézától kapott titkos megbízatás értelmében sikerült egy élő kapcsolatot kiépíteni a német ellenállási mozgalmakkal.¹¹

1944. március 19-ei német megszállás után - ahol arról már fentebb szó esett - az embermentő munka fő felelőse a MFM-en belül Soos Géza lett. Soos Géza e munkát leginkább a keresztény egyházak szervezeteire építette. Erről így emlékszik Auer Pálnak írt levelében¹²: „Mihelyt az első zsidóellenes intézkedések napvilágot láttak, a Magyar Függetlenségi Mozgalom, illetve a Közösség azonnal kiküldött engem és Saláta Kálmánt, hogy az üldözöttekkel a kapcsolatot felvegyük és segíteni próbáljunk. Mindketten az egyházak zsidómissziói szerveivel (Szent Kereszt-Egylet, Cavallier József, P. Jánosi, Prot.: Jó Pásztor alapítvány, Éliás József, Bereczky Albert, Muraközy Gyula), valamint a különféle

---

¹¹Högye Mihály – interjú. Készítette Csicsery-Rónay István 1992-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 46. sz.

¹²1947-ben zajló koncepciós persorozatban, a köztársaság ellenes összeesküvés vádjával a Magyar Közösséget és tagjait megvádolták, hogy egy olyan fasiszta összeesküvés szervezésének élén állnak, amelyik a régi németbarát politikai elitet kívánják visszahozni a hatalomba. A sziles hazai és nemzetközi nyilvánosság előtt is megfogalmazódott vádak cáfolatára írt levelet Soos Géza Auer Pálnak, aki 1947. június 2-ig, Nagy Ferenc miniszterelnök lemondásáig Magyarország párizsi nagykövete volt. Nagykövetségről tiltakozása jeléül mondott le.

zsidó szervezetek (Zs. Tanács, stb.) tagjaival (Komoly Ottó, Kemény György) vettük fel a kapcsolatokat. Így léptem érintkezésbe a legendás hírű Wallenberg Raullal, aki Budapestre érkezve az elsők között keresett fel [...] Vele, és főként Éliás Józseffel beszélünk meg és dolgoztunk ki terveket. Éliás Józsefet rendszeresen értesítettem mindarról, amit a Külügyben, a Kormányzóságon és az egész MFM-hírszolgálatunk révén megtudtam és a zsidókat érintette.”¹³ Soos Géza, Éliás József valamint Cavallier József (a katolikus zsidóság érdekvédelmét ellátó Magyar Szent Kereszt Egyesület vezetője) együttműködésére fontos kitérni, ugyanis ez az együttműködés az MFM által szervezett embermentés egyik legfontosabb elemét jelentette. Éliás Józsefet, aki az embermentő szolgálataiért az International Hebrew Christian Alliance elismerését is megkapta, 1941-ben avatták lelkésszé, és 1942-től látta el a Jó Pásztor Bizottság lelkészitkári feladatkörét. A Bizottságot 1942-ben hívta életre a református egyház, hogy a zsidó származású keresztények között ahitéleti és érdekvédelmi munkát ellássa. Éliás József már e megbízatást megelőzően szoros baráti kapcsolatban állt Soos Gézával és 1942 nyarán a Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE) szilicei táborában Soos Géza bevonta őt az MFM konspiratív munkájába. „1942-ben olyan események történtek velem, amelyek fordulatot adtak lelkészi pályámnak, életemnek is. [...] Annak az évnek a nyarán csatlakozhattam egy antifasiszta, németellenes szervezkedéshez, ellenállási mozgalomhoz. [...] A konferencia egyik estélyén Géza különvont néhányunkat bizalmas beszélgetésre. [...] Ezután kifejtette előttünk, hogy [...] hazájukat szerető, nemzetüket féltő magyarok ellenállási mozgalom szervezését kezdték meg. A mozgalom felekezeti hovatartozásra és társadalmi állásra való tekintet nélkül igyekszik felkutatni és összefogni azokat az embereket, akik meg akarják szabadítani az országot a hitlerista elnyomástól, a nyilas veszélytől, a Horthy-rendszer minden szociális nyűgétől és a vesztes háborúval járó összeomlástól. [...] Géza Szilicén külön is beszélt velem. A későbbiekre nézve azt mondta, hogy ő lesz a mozgalmi instruktorem, legyenek készenlétben és ha szükség lesz rám meg fog keresni. Konkrét feladatot akkor nem kaptam. [...] Fél évvel később, 1942 decemberében, dr. Ravasz László [...] főrendelt Budapestre. Tőle kaptam a megbízatást a szolgálatom megkezdésére, mint a Jó Pásztor Bizottság lelkészitkárára. [...] Röviddel Pestre érkezésem után Soos Géza is felhívott s ettől kezdve, 1942 decemberétől, szakadatlanul kapcsolatban álltunk egymással, Szálasiék hatalomra kerülése szakította ezt meg.”¹⁴ - emlékszik vissza az eseményekre Éliás József. Éliás a Bizottság a feladatát úgy értékelte, hogy mivel a zsidótörvények már elmosták a határt az izraelita és a keresztény vallásúak

---

¹³ Soos Géza emlékkönyv, 142.

¹⁴ Szenes Sándor, Befejezetlen múlt, Budapest 1986, 32-40.

között, az embermentést minden különbségtétel nélkül kell végezni. Az első lépés az volt, hogy felvették a kapcsolatot a hasonló rendeltetésű egyházi szervezetekkel, a katolikus Cavallier Józseffel, az izraelita Földes Isvánal, az evangélikus Kemény Lajossal és Sztehló Gáborral, hogy összehangoltan tudják szervezni a munkát. A német megszállásig a fő feladat a munkaszolgálatosok segítése volt. Valamint a zsidótörvények okán kialakult munkanélküliség kezelése, és e törvények kapcsán felmerült tanácsadás és jogorvoslatok megszervezése. E jogorvoslati munkában vett részt többek között Bibó István is, aki ekkor az Igazságügyi Minisztériumban teljesített szolgálatot. A munkaszolgálatosok és családtagjaik megsegítésére pénz- és ruhaadományokat gyűjtöttek. E gyűjtésnek a legsikeresebb akciója az 1943/44 telén nagy mennyiségű bakancs beszerzése volt. A munkaszolgálatosoknak maguknak kellett gondoskodniuk ruházatukról, ami igen nagy terhet jelentett, különösen a bakancsok esetén. A bakancs ekkoriban az egyik legkeresettebb hiánycikk volt, amelyhez szinte csak a feketepiacon lehetett hozzájutni, és az ára 200 pengő körül kezdődött (250-350 pengő a havi átlagkereset). Éliás József kijárta a Honvédelmi Minisztériumban, hogy ezer pár bakancsot 25 pengő darabáron a katonai raktárból utaljon ki a Jó Pásztor Bizottságnak, amiket a munkaszolgálatosok között szét tudtak osztani. Ezzel sok embert mentett meg a fagyási sérülésektől, vagy akár a haláltól is.

Noszvajona munkaszolgálatban életüket veszítették árváinak otthont létesítettek, amely előfutára volt a német megszállás után alapított otthonoknak, és amelyek 1944 végén számos üldözöttnek életmentő búvóhelyként szolgáltak. Az internálótáborokba és a munkatáborokba igyekeztek e szervezetek egyházi képviselői a papi teendőket ellátni, ami egyben lehetőséget adott arra is, hogy felmérjék e táborokban az embertelen körülményeket, visszaéléseket. Számos esetben sikerült ellenintézkedéseket foganatosítani, egyes esetekben a beteg, idős internáltakat kiszabadítani. Cavallier József kapcsolatainak köszönhetően 83 idős internáltat sikerült kihozni a táborokból. Az MFM kapcsolatrendszerén keresztül megszerveződött, hogy a táborokban tett látogatások során nyert tapasztalatokról rendszeres tájékoztatás készült a Honvédelmi Minisztériumnak, a munkaszolgálatosok felügyeletéért felelős Hennyey Gusztáv vezérezredesnek, aki igyekezett a visszaélések felelőseit számon kérni. Neki köszönhető, hogy az egyházak által szervezett „tájékoztató hálózat” legálissá vált, a HM közlönyben megjelent szabályozás szerint ugyanis engedélyezték a „felekezeti század-megbízottak” munkáját. Ez azt jelentette, hogy a munkaszolgálatosok századmegbízottakat jelölhettek ki maguk közül, akik a felekezetek karitatív szolgálatához fordulhattak segítségért. E rendelkezés eredményeképpen az egyházak segítő szolgálata egy legális érdekvédelmi

szervezetté vált, ami ha meg nem is szüntette, de csökkentette a munkaszolgálatosok és internáltak kiszolgáltatottságát.

Nagy sikert jelentett, hogy első világháborús, kitüntetett zsidó tisztokból sikerült létrehozni a Hadviseltek Bizottságát, akiket ezen a címen kiemelték, és védettebb, emberségesebb körülmények között helyeztek el. Ezt a gyakorlatot követve szervezték meg - már a német megszállás után - az úgynevezett „ruhagyűjtő munkaszolgálatos századot”. A különböző munkaszolgálatos alakulatokból ruhagyűjtés fedőnév alatt sikeresen kimenekítették a tudomány, a közélet, a művészet számos kiemelkedő személyiségét.

Az embermentésnek egyik útja volt, hogy keresztlevelekkel látták el az üldözött zsidókat. A keresztlevelek gyűjtése már a német megszállást megelőző időszakban megkezdődött. A beszerzés fontos forrását jelentette, hogy számos munkahelyena származást igazoló keresztlevél volt az állás betöltésének feltétele. Ezeket a munkahelyek irattáraiban őrzött dokumentumokat a beépített embereken keresztül eltulajdonították, majd gondosan csoportosították, hogy a megfelelő helyzetben a rászorulóknak a leghitelesebbnek hatót kiutalhassák. E keresztlevelek a diszkrimináció kijátszásában is fontos segítséget jelentettek, de a német megszállás után, a deportálások időszakában életmentő jelentőségűvé váltak.

Soos Géza a megszállás utáni embermentő tevékenységre így emlékszik: „Az SDG táboraiban annyi üldözöttet rejtett el, amennyit csak a hely engedett. Az SDG és a KIE titkárai rendkívüli erőt fejtettek ki az üldözöttek megmentésére. Az SDG szerzett egy diplomáciai jelzéssel ellátott autót, ami lehetővé tette számos zsidó megmentését. (...) Magánszemélyek, lelkipásztorok, állami alkalmazottak, titkos nyomdák ezerszámra gyártották a hamis keresztleveleket. Mindez halálbüntetés veszélyével járt. Amikor ez az uralom csúcspontjára ért, csupán Budapesten több mint 30000 üldözött személy volt elrejtve a peremkörnyéki munkások házaiban, a középosztály lakásaiban.”¹⁵

Az embermentés, így Éliás József és a Jó Pásztor Bizottság munkája is minden bizonnyal Szálasi hatalomra kerülése után vált a legnehezebbé. Mégis ez alatt az időszak alatt zajlott az egyik legeredményesebb akció, a gyermekotthonok alapítása, melyre már korábban történt utalás. Az első gyermekmentő otthont október 5-én nyitották meg, október végére már négy, 1945 telén pedig már harmincegy otthon működik, melyek 1580 gyermeknek és 420 felnőttnek biztosítottak menedéket. Az otthonokat nem helyezték a Vöröskereszt védelme alá,

---

¹⁵Soos Géza emlékkönyv, 131-132.

ugyanis a tapasztalatok azt bizonyították, hogy azzal csak a nyilasok és náci végrehajtók figyelmének központjába kerülnek, a diplomáciai tisztességre építeni pedig nem jelentett megfelelő garanciát. A védelmet ehelyettaz jelentette, hogy ezek az otthonok hivatalosan a háborús árváknak nyújtottak menedéket (ez meg is felelt a valóságnak, ugyanis nem csak zsidó gyerekek, de számosan éltek itt erdélyi menekültek és máshonnan érkezettek egyaránt), az üldözött zsidó gyerekekről az alapítók nem tettek említést.

A Magyar Függetlenségi Mozgalom az egyének menekítésén túl törekedett arra, hogy valamilyen formában kollektív védelmet tudjon nyújtani az üldözött zsidóságnak. Ebből a szempontból nagyon fontos szerepe volt az Auschwitz-i jegyzőkönyvnek. A hitleri Németország propagandagépezete mindent elkövetett, hogy a világ ne értesüljön a megsemmisítő táborokról, nehogy egy összehangolt támadás részeként felszámolják őket. Ezért volt nagy jelentősége annak a beszámolónak, melyben az auschwitz-birkenau-i táborból szökött rabok nyilvánosságra hozták az ott zajló szörnyűségeket. Walter Rosenber és Alfréd Wetzler az 1944. április 7-i sikeres szökésük után, Zsolnán a helyi zsidó tanács képviselői előtrésztelenen ismertették a megsemmisítő táborok borzalmait. Ez alapján 38 gépelt oldal terjedelemben készítették el az írásos jegyzőkönyvet, amely részletesen beszámolt a tábor helyszínéről, felszereléséről, a tábor igazgatási rendjéről, és az ott zajló népiirtásról: a szelektálás módszeréről, a gázkamrák és krematóriumok működéséről. A beszámoló az áldozatok számát 1765000 főre becsülte. A jegyzőkönyvhöz egy melléklet is tartozott, amely sürgette a szövetséges hatalmakat, hogy a táborok és az oda vezető vasútvonalak ellen intézzenek bombatámadásokat. Soos Gézához április vége felé jutott el a jegyzőkönyv, hogy annak minél befolyásosabb körökben való terjesztéséről gondoskodjon. Éliás József erről a munkáról így ad számot: „Úgy emlékszem, a Múzeum kávéházban találkoztunk. Géza, aki nagylendületű, de hidegvérű férfi volt, ezúttal szinte vibrált az izgalomtól. Éreztem, hogy valami rendkívüli közölnivalóval jött. Így volt. (...) A mi ellenállási mozgalmunknak a szlovák határvidéken lakó embere a szökevények közvetlen környezetéből megkapta a jegyzőkönyv német nyelvű egyik példányát (...) A mozgalom vezetői úgy határoztak, hogy a jegyzőkönyvvel kapcsolatos feladatokat reám szignálják. (...) Amikor [Soos Géza] a címzetteket elsorolta, elsőnek a legmagasabb rangú egyházi vezetőket, hozzátette: hivatalos kormánytényezőknek nem szabad megtudniuk, hogy a jegyzőkönyv a kezükben van. Őket nem kell felvilágosítani – Géza kihangsúlyozta – a kormányzótól lefelé a miniszterek többségéig valamennyien tudnak Auschwitzról és szerepéről. Az ellenállási mozgalom ezért

mindenekelőtt az egyházak vezetőit akarja tájékoztatni, hogy a kormány ne vezesse félre őket, és hogy ezek a jelentős személyek nyomást gyakorolhassanak a kormányra és a kormányzóra a zsidóságra vár tragédia elhárítására, megakadályozására.”¹⁶

1944. Június 26-ra Horthy Miklós koronatanácsot hívott össze, ahol követelte a deportálások lebonyolításával megbízott Endre László és Baky László államtitkárok eltávolítását és a deportálások beszüntetését. E döntésében minden bizonnyal szerepet játszottak a külföldről érkező tiltakozó üzenetek is, de meghatározó volt, hogy a kormányzóhoz is eljutott az Auschwitz-i jegyzőkönyv. A jegyzőkönyv kormányzóra tett hatásáról özvegy Horthy Istvánné így emlékszik: „Ezen a július 3-án tartották unokatestvérem [...] esküvőjét[...] ennek a napnak a vége minden mást elhomályosított. Csak azt tudom – naplóm szerint –, hogy[...] amikor visszatértem a Várba, jött fel hozzám Török Sándor. Ekkor adta át nekem az Auschwitz-i jegyzőkönyvet, és az ő jelenlétében olvastam el[...]. Valahogyan az ember rögtön érezte, hogy ebben az írásban minden szó igaz[...], szólni sem tudtunk, mert minden szó zokogásba fulladt volna. Amint Török Sándor elment, lementem a csigalépcsőn apósoméék lakosztályába, ahol csak anyósomat találtam[...],arra kértem, hogy most rögtön olvassa el. Magdamama sírva olvasta végig, és ígérte, hogy átadja Miklóspapának. [...] Nem voltam jelen, amikor apósom elolvasta a jegyzőkönyvet. [...] [De] mikor azon a napon este találkoztunk, megkérdezte, mi a véleményem az általam átadott jegyzőkönyv hitelességéről. Azt válaszoltam, meg vagyok győződve a valódiságáról. [...] Teljesen egyetértett velem.”¹⁷

Baky és Endre elhatározták, hogy a kormányzó akaratát figyelmen kívül hagyva, puccsszerűen mégis végre fogják hajtani a budapesti zsidóság deportálását. Baky két csendőrszászlóaljat (galántait és a nagyváradit) Budapestre rendelt azzal az ürüggyel, hogy zászlószentelésen fognak részt venni, de valójában azzal a szándékkal, hogy a csendőrség segítségével a budapesti gettókból a zsidókat Németországba szállítsák. „Az MFM hírszolgálat ez felderítette és két vonalon adott ki ellenintézkedéseket: a) A polgári vonalon nekem volt kötelességem, hogy Éliás Józseffel védelmi tervet dolgozzak ki. [...] b) Katonai vonalon az esztergomi páncélosokkal próbáltunk egy tervet végrehajtani.”¹⁸ – emlékszik vissza Soós Géza a budapesti zsidóság megmentéséért folyó akcióra. A Baky-akció felgöngyölítését Csicsery-Rónay István, aki maga is aktív tagja volt az MFM-nek, Soos Gézával egybehangzóan az egyik csendőralakulat parancsnokának Galántai csendőr

---

¹⁶ Szenes Sándor, i. m. 54.

¹⁷ Gróf Edelsheim Gyulai Ilona, Becsület és kötelesség I. Európa, Budapest 2001.

¹⁸ Soós Géza emlékkönyv, 142.

ezredesnek ittas állapotban való kikérdezésétől eredeztette, aki mulatozásközben elmondta, milyen terv készül a budapesti zsidóság ellen, amelynek ellenállás esetében a kormányzó elhurcolása is része. „Egy 86 éves vén hülye majd üzen egy 76 éves vén hülyének és azt hiszik, hogy megmenthetik a zsidókat; majd megmutatjuk, hogy nem, legfeljebb a 76 évest is elcipeljük.”¹⁹ - idézi fel a csendőrparancsnok szavait Soos Géza. Az információt továbbították Szent-Iványi Domokosnak, aki már az említett két vonalon megkezdte az ellenakció szervezését. Elsőként két a Magyar Közösségben is aktív tiszt, Chemez Károly és Belezna István vették fel a kapcsolatot Koszorús Ferenc ezredessel - aki az Esztergomban állomásozó I. páncélos-hadtest vezérkari főnöke volt -, hogy a tervezett ellen-akcióban a neki szánt szerepéről tájékoztassák.²⁰ Koszorús Lázár Károly vezérőrnagy közvetítése utánvállalta a csendőrök elleni katonai akció levezénylését. Horthy július 5-én este személyesen utasította Koszorúst, hogy Baky zászlóaljait, ha kell akár erőszak árán is távolítsa el Budapestről. Koszorús július 6-án hajnali hat órakor lépett akcióba. Az esztergomi páncélosok megszállták a főváros stratégiaileg fontos pontjait, majd követelték a csendőrzászlóalj kivonását Budapestről. Baky - rövid mérlegelés után - teljesítette az ultimátumot. Július 7-én a csupán könnyűfegyverzettel rendelkező csendőrzászlóalj a páncélosadosztály ellenőrzése mellett kivonultak a fővárosból. A Koszorús-akció eredményeképpen a Budapesten élő zsidóság megmenekült a deportálástól.²¹ Az I. magyar páncéladosztályt -mely korábban a német hadvezetés előtt rejtve volt és a Koszorús-akcióban fedte fellelézését a németek előtt - a déli határhoz, Dráva mellé rendelték folyam-megfigyelési feladatokkal.

---

¹⁹ A mondat a svéd királyra és Horthy Miklósról utal, Soos Géza hagyaték. Ráday Levéltár, C_230, 16. doboz.

²⁰ Soos Géza és Saláta Kálmán, Csicsery-Rónay István egybehangzó közlése. Részlet Soos Géza az ellenállás és a zsidómentés címen írt feljegyzéséből: „Az MK tagjainak tudomásuk volt, hogy egy öntudatos magyar vk. tiszt, az esztergomi páncélos alakulat vk. főnöke, feltétlenül kormányzóhű és a magyar becsületet kész megvédeni. Chemez Károly és Belezna László /a névben lehet valami eltérés, de e két név amúgy sem adható ki, mert mindketten otthon vannak – ülnek/ vk. őrnagyon /MK tagok/ keresztül megközelítették. Mikor a galántai csözlj parancsnokának /vagy helyettesének/ elszólásából (...) megtudták mi készül, azonnal értesítették egyrészt Lázár Károly tbk.t, másrészt Koszorús Ferenc vk. ezredest, a páncélosok parancsnokát...” Ráday Levéltár, Soos Géza hagyaték, C_230, 16. doboz.

Részlet Saláta Kálmán az 1947-es összeesküvés per kapcsán a Magyar Közösség védelmében írt dolgozatából: „Két fiatal MK-beli tiszt rábírt az esztergomi páncélos hadtest vezérkari főnökét, Koszorús Ferenc ezredest, hogy végső esetben páncélos egységeket mozgósítson az üldözöttek védelmére. Majd az MK létrehozta a kapcsolatot a kormányzó és K. F. között.” Ráday Levéltár, Soos Géza hagyaték, C_230 18. doboz.

Részlet Csicsery-Rónay István Első életem címen megjelent visszaemlékezéséből: Esztergom környékén volt egy páncélosadosztály, melynek létét sikeresen titkolták el a németek elől. (...) Két tisztet küldtünk (mint később megtudtuk, mindkettő a Magyar Közösség tagja volt) Esztergomba. (...) Koszorús vállalta a feladatot, az MFM-tag Lázár tábornok a testőrség parancsnoka segítségével bejutott a kormányzóhoz, aki szóbeli parancssal elrendelte az Eichmann-akció megghiúsítását.” Csicsery-Rónay István, Első életem, Századvég Kiadó, Budapest 2002, 244.

²¹ Gosztonyi Péter, A magyar honvédség a második világháborúban, Európa Kiadó, Budapest 1992, 154.

Magyar Függetlenségi Mozgalom arra az esetreis kidolgozott egy akciótervet, ha a katonai megoldás sikertelen maradna. A polgári ellenállási akció tervét az MFM a keresztény ifjúsági mozgalmak és a zsidó mozgalmak vezetőinek összehangolt munkájára építette. Éliás József a terv egyik kidolgozója így foglalta össze ennek lényegét: „[A terv] röviden a következő. Megbízható, bátor fiatalokból szervezzünk meg 2-3 főből álló, könnyen elérhető, mozgékony kis csoportokat, katolikus, protestáns és zsidó fiukat és lányokat egyaránt. Ezeknek az lesz a feladatuk, hogy ha elkezdődne a budapesti deportálás, az előre megadott címek alapján menjenek a csillagos házakba és szervezzék meg az ott lakókat, hogy lehetőleg együtt, mindannyian vonuljanak ki a legközelebbi nyilvános parkba, térre, ott üljenek, feküdjenek le, tartsanak össze, ne engedelmességeskedjenek a parancsnak: csak egyenként és csak erőszakkal hurcolhassák el őket. [...] Ha meg kell halni – ez volt az alapgondolat – az áldozatok ne engedjék, hogy a gyilkosok titokban és zavartalanul öljenek.”²²A kivonulásra utalva a szervezők „sétáltató bizottságnak” nevezték magukat, melyben részt vett a már korábban is említett Magyar Szent Kereszt Egyesület, a Jó Pásztor Bizottság, az SDG, az Izraelita Hitközség, a cionista mozgalom, képviseltette magát Kemény Lajos, a budapesti evangélikus esperes. A terv gyakorlati kidolgozása Sebestyén András nevéhez fűződik, aki a megbeszélések levezetését is irányította. E megbeszéléseken részt vett Kemény György, a Pester Lloyd munkatársa is, akit a széleskörű szociáldemokrata párti kapcsolatai okán arra kértek fel, hogy tájékozódjon, a munkások sztrájkokkal és tüntetésekkel bevonhatóak-e a tiltakozásba. Cavallier József a pápai nunciust és rajta keresztül a semleges követségeket informálta volna, hogy figyeljenek fel az eseményekre.²³A bizonytalan sikerrel és feltehetőleg komoly áldozatokkal járó akcióra azonban nem volt szükség, hiszen Koszorús Ferenc katonai beavatkozása sikerrel járt.

A Magyar Függetlenségi Mozgalom zsidómentésben játszott szerepének ismertetéséhez nélkülözhetetlen, hogy kitérjünk Soos Géza és Wallenberg együttműködésére. Koncz Lajos történész- aki kitűnő tanulmányban²⁴ dolgozta fel Soos Géza és Wallenberg kapcsolatát - hangsúlyozza, hogy nagyon nehéz részleteiben feltárni ezt a közös munkát, ugyanis dokumentumokat nem nagyon hagyva maguk után, a legnagyobb titokban és a legteljesebb körű konspiráció mellett kellett végezni az embermentést, különösen abban az

---

²² Szenes Sándor, i. m. 74-75.

²³ Szenes Sándor, i. m. 74-75.

²⁴ Koncz Lajos, Zsidómentés és nemzeti ellenállás, Beszélő, 6. Évf. 8.

szám. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/zsidomentes-es-nemzeti-ellenallas> (utolsó letöltés 2014. december)

időszakban, amikor Wallenberg Magyarországon tartózkodott. (Raul Wallenberg 1944. július 9-én érkezett Budapestre.) Így a tevékenységük tanúbizonysága elsősorban azoknak az embereknek az életben maradása, akiket sikerült megmenteniük. A történetek feltárásánál leginkább a résztvevők visszaemlékezéseire lehet hagyatkozni, mely feltárás inkább csak mozaikszerű lehet, nem pedig teljességre törekvő.

Soos Géza korábban már idézett visszaemlékezésében beszámolt Wallenberggel való kapcsolatáról, aki elsőként kereste fel őt. Soos visszaemlékezését támasztják alá Ember Mária *Wallenberg Budapest* című könyvének sorai is: „Raul Wallenberg mindjárt a második napon keresni kezdte az érintkezést dr. Soos Gézával – zsebnaptárába csupa nagybetűvel van beírva: SOOS.”²⁵ Ugyancsak e szoros együttműködést bizonyítandó Koncz Lajos tanulmányában idézi az amerikai titkosszolgálat (OSS) egy 1944. november 7-i keltezésű jelentését, mely megemlíti, hogy „Soos Gézával a svéd követségen keresztül lehet érintkezésbe lépni, és Wallenberg tudni fogja, hogy Budapesten tartózkodik-e.”²⁶

Raoul Wallenberg kiterjedt embermentő tevékenysége, melyet Magyarországon folytatott, nemcsak békés megoldásokra épített, de része volt olyan akciók szervezésében is, melyben nyilas egyenruhába bujtatott fiatalok fegyveres fogolyszabadításokat hajtottak végre.²⁷ Ezzel kapcsolatban Koncz Géza így fogalmaz: „bizonyos, hogy egy ilyen sokrétű, hónapokig tartó, ezreket érintő mentőakciót egymaga, vagy csak a semleges országok követségeinek alkalmazottaival karöltve aligha tudott volna lebonyolítani. Feltételezzük, hogy nagyszámú budapesti polgári és hatósági személy működhetett közre, akiknek neveit és tetteit most már mindörökre homály fedi, bármilyen csekély vagy életfontosságú szerepet is játszottak.”²⁸ Ebben az együttműködésben egészen biztosan része volt a Magyar Függetlenségi Mozgalom kapcsolatrendszerének. Erre nem csupán Soos Géza visszaemlékezései utalnak. Éliás József, Mester Miklós, Székely Mária is hangsúlyozzák a velük készült beszélgetésekben Wallenberggel való kapcsolataikat. Özv. Hajós E.-né, aki Éliás embermentő munkájában férjével együtt meghatározó szerepet játszott, nem sokkal halála előtt készült kéziratában ugyancsak nagyon fontos történésekről számol be:

„1944. november végén volt az óbudai Lajos utcai titkos lakáson a Szövetség vezetőinek megbeszélése, 18 személy volt jelen, személyesen gr. Bethlen István is, Wallenberg nagyon

---

²⁵ idézi: Török Bálint, A lélek az első, Ötven éve halt meg Soos Géza, Magyar Szemle 7-8(2003), 132.

²⁶ Koncz Lajos, i. m.

²⁷ Koncz Lajos, i. m.

²⁸ Koncz Lajos, i. m.

sápadt, fáradt volt, ismertette a vészesen rossz eseményeket, árulásokat stb. [...] [A]z értekezleten határozták meg a jövőbeni feladatokat, személyekre vonatkozóan. Az asztalon voltak iratok, fotók, tanúsítványok, jegyzőkönyvek stb. élő igazolása a magyarság többségének humánus helytállásáról, Európában egyedülálló segítségnyújtásának hiteles bizonyítékairól. Mindenről készült több példány másolat. Wallenberg el akarta juttatni a szövetségesekhez azokat. [...] Wallenberg itt figyelmeztette Soos Gézát, hogy minden órában elfoghatja a Gestapo, azonnal menekülnie kell. Eszterházy Pál herceg segítségével szervezték meg, hogy a pápai reptér kettős parancsnoksága[...] segít, hogy alkalmas repülőgépet szerezzenek. [...] Soos Géza fontos, az asztalon lévő dokumentumok másolatait magával viszi Olaszországba, ahol az angol vagy amerikai parancsnoknak kell átadnia. [...] Átvette az elkészített, vászonba varrt papírokat, melyet a mellére kötve az inge alá tett, a »Diplomata«²⁹ elindult, sokadik életveszélyes, hazáját mentő küldetését teljesíteni.”³⁰

Soos Géza útja Olaszországba nem a menekülésről szólt, hanem az egy fontos életveszéllyel járó küldetés volt. Olaszország angolszász övezetébe kívánták eljuttatni azokat a dokumentumokat, amelyekkel egyrészt bizonyítani kívánták a Magyarországon működő ellenállás tevékenységét, másrészt arról is tájékoztatni kívánták a szövetségeseket, hogy az itt élő zsidókra milyen sors vár, s hogy milyen atrocitások érik őket. Mindezekén túl, összeköttetést kívántak teremteni egyrészt a Szövetségesekkel, másrészt a Szovjetunióban tartózkodó Fegyverszüneti Bizottsággal, hogy összehangolják a munkájukat. Budapest ostromával kapcsolatban egy olyan titkos, a kommunistákkal is egyeztetett jelszót is közölni kívántak, amellyel a budapesti földalatti és belső erők mozgósíthatók, ha a szovjet hadvezetőség azzal a várossal a város mielőbbi felszabadítása érdekében élni kíván.³¹ Szomorú történelmi tény, hogy a küldöttséget (Hadnagy Domokos repülő őrnagy, Toperczer Árpád főhadnagy, Rakovich Sándor őrmester, Hadnagyné másfél éves kislányukkal, dr. Soos Géza, J. A. Bentinck, német hadifogságból szökött holland hadnagy) - ami 1944. december 5-én indult Pápáról - bár sikeresen kijutott Olaszországba, az angol, amerikai katonai vezetés hadifogolyként kezelte. Házi-őrizzetben tartották és többször is kihallgatták őket. A kihallgatási jegyzőkönyvek is tanúsítják, hogy sokkal inkább ellenségként mint antifasiszta

---

²⁹Soos Géza álneve az ellenállásban

³⁰idézi Koncs Lajos, i. m.

³¹Soos Géza emlékkönyv, 152.

ellenállókként bántak velük. A jegyzőkönyveket félreértelmezhető módon, sokszor hibásan, terhelő vallomássá is formálható tévedésekkel teletűzdelve vették fel.”³²

Soos Gézát társaival együtt 1945 májusáig „barátságos őrizetben” tartotta fogva az amerikai titkosszolgálat, de még ekkor sem térhetett haza. 1946 januárjáig kellett várnia, hogy újra Magyarországra érkezhessen. Sokáig azonban nem maradhatott. Pár hónappal később, júniusban már nem a németek, hanem a szovjetek elől menekülve, illegálisan hagyja el Magyarországot, és élt haláláig emigrációban.

---

³²Soos Géza emlékkönyv 154.